

In memoriam Tóth Sándor (1932–2024) Egy szubjektív megemlékezés A subjective memorial

Fazekas Imre

Pannon Intézet, 7625 Pécs, Magaslati út 24. Hungary
E-mail: fazekas@outlook.com

Dr Sándor Tóth (1932–2024) secondary school teacher specializing in biology and geography, zoologist-museologist and museum director joined the Bakonyi Museum in Veszprém in 1970 to organize and create the unique rural natural history museum dreamed up by his predecessor, Jenő Papp. The new institution opened on 17 May 1972 on the second floor of the Cistercian Abbey. Sándor was the museum's director and entomologist museologist for two decades, and between 1978 and 1980 he also served as county museum director. During its professional and managerial work, the museum achieved such a rank that in 1992 it was able to become an independent county institution after it had been separated from the Museum Directorate of Veszprém County.

In addition to the management of the institution, the organization of exhibitions and regular collection and collection development, Sándor actively organized the "Natural Picture of the Bakony" program, edited the publications of the institution and carried out extensive educational activities. In addition to research on the Tisza, he joined programs organised by rural museums and participated in research organised by the Hungarian Natural History Museum and National Parks. He has been a cooperation partner in the projects of Kossuth Lajos University of Debrecen for years. He also joined the work of the Veszprém Academic Committee where his constant research topic was Lake Balaton. In addition to the collection of the Bakony Natural History Museum, he continued processing the two-winged material of the Zoological

Collections and rural museums, as well as publishing the data. From 1992 he worked as a retired "private researcher" with his favourite animals: dragonflies, hoverflies, scout flies and stinging mosquitoes. In addition, he wrote a monograph on the amphibian and reptile fauna of the Bakony region. Most recently he collected the wood methuselahs of the Bakony and Balaton basins in a volume in his book on the trees and bushes of the region. He maintained a close relationship with the museum even after his retirement, regularly publishing articles and monographs in the museum's publications. He also chaired the museum's circle of friends, where he helped publish scientific re-

sults. Dr Sándor Tóth's research, educational and organizing work was also exemplary and was recognized with numerous awards and honours. It is with a heavy heart that we remember our former director, cherish his memory and preserve his legacy.

Tóth Sándor, 1932. március 31-jén Kisterenyén született. „Vidéken nőttem fel, a Mátra ÉNy-i lábánál szinte beleszültettem a természetbe.” – írta egyik visszaemlékezésében. Majd így folytatta „Az első osztály elvégzése után három budaörsi év következett. A falu fölött emelkedő kopár, köves, sziklás hegyeken azonban nem sok minden termett számomra.” Tíz éves korában a Bakonyba költöztek, Bódéra, amely ma Ajka város része. 1949-ben a kaposvári Táncsics Mihály Gimnáziumba került, ahol a földrajz tanára és egyben osztályfőnöke az a Marián Miklós volt, aki később már a szegedi Móra Ferenc Múzeum munkatársaként évtizedeken át kitaró buzgalommal kutatta a Bakony kételtű és hulló faunáját.

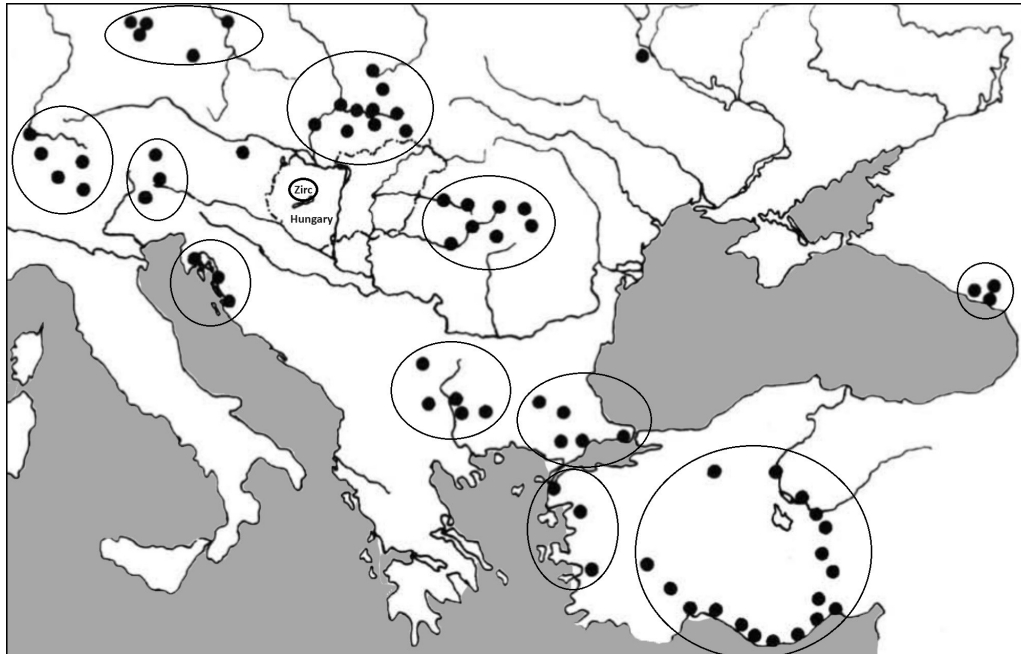
Felsőfokú tanulmányait az egri Pedagógiai Főiskolán kezdte meg biológia-földrajz szakon. Itt ismerkedett meg Reskovits Miklós neves egri lepkésszel, akit egy alkalommal meghívtak a főiskolára, hogy a biológus hallgatóknak tartson előadást. Sándor számos alkalommal elkísérte Reskovits Miklóst a gyűjtőútjaira, és az egyik példaképének tekintette. A tanárképző befejezése után „Matyóországban”, Tard községben kezdett el tanítani. Intenzíven kutatta a környék rovarfaunáját, fejlesztette az iskolai szertárt, sőt kitanulta a madártömést is. 1955-ben megkereste a Természettudományi Múzeum állattárának akkori vezetőjét Kaszab Zoltánt. Kaszab kedvezően fogadta és ellátta gyűjtőfelszereléssel, rovartüskkel és rovardobozokkal is. Az 1956-os forradalom során szinte teljesen elpusztult az állattár kétszárnyú gyűjteménye, ezért Kaszab Zoltán levélben felkérte kétszárnyúak gyűjtésére. Ez fordulópont volt életében, mert megismerkedett Mihályi Ferencsel a kétszárnyú gyűjtemény akkori vezetőjével, akivel baráti és szoros szakmai kapcsolatba került. 1978-ban már 10 000 dipterával ajándékozta meg az állattári gyűjteményt. Önzetlen munkájáért az állattár kitüntetésre terjesztette fel, de végül nem kapta meg; sok év után erről így emlékezett meg: „...később Kaszab Zoltántól megtudtam, azon bukott meg az ügy, hogy 1956 után nem léptem vissza a pártba”.

1959-től tanulmányokat kezdett a Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Karának levelező tagozatán. Itt újból összehozta a sors egykori kaposvári gimnáziumi tanárával Marián Miklóssal, aki ekkor már a szegedi Móra Ferenc Múzeum herpetológus és ornitológus muzeológusaként dolgozott. Ő hívta fel figyelmét a „Bakony természeti képe” kutatási programra, amelyhez 1964-ben csatlakozott. Időközben „Népgazdasági érdekből” (sic!) a tardi iskolából áthelyezték a hejőbábi iskolába, ahol kezdetben csak az alsó tagozaton a negyedik osztályban taníthatott. Ebből az áthelyezésből végül 10 év lett. Az évek azonban nem múltak el haszontalanul, mert bekapcsolódott a „Tisza-kutató” programba, a gyűjtések mellett egyetemi doktorátust is szerzett a szegedi egyetemen. Muzeológus szeretett volna lenni, az első hivatalos pályázatát 1962-ben nyújtotta be a Művelődésügyi Minisztériumba, eredménytelenül. Később is gyakran érdeklődött, de csak hitegették. Állandóan tartotta a kapcsolatot a budapesti Természettudományi Múzeum vezetőivel, de a muzeológusi állás számára csak vágyalom maradt.

A zirci múzeum épülete az 1970-es években
The Zirc Museum building in the 1970s

1969-ben „váratlanul” levélben kereste meg Papp Jenő a veszprémi Bakony Múzeumból, aki ekkor már budapesti Természettudományi Múzeumba készült. 1970. január elsejével beteljesedett sok évtizedes álma, 38 éves korában végre muzeológus lett Veszprémben. Igaz, 1970-ben egy zirci szükséglakásban indult el bakonyi megtelepülése és itt kezdte el a Bakonyi Természettudományi Múzeum szervezését, amelynek 1972. május 10-ével indult el működése, Tóth Sándor lett az új múzeum első igazgatója. Bár a kezdetekben szá-

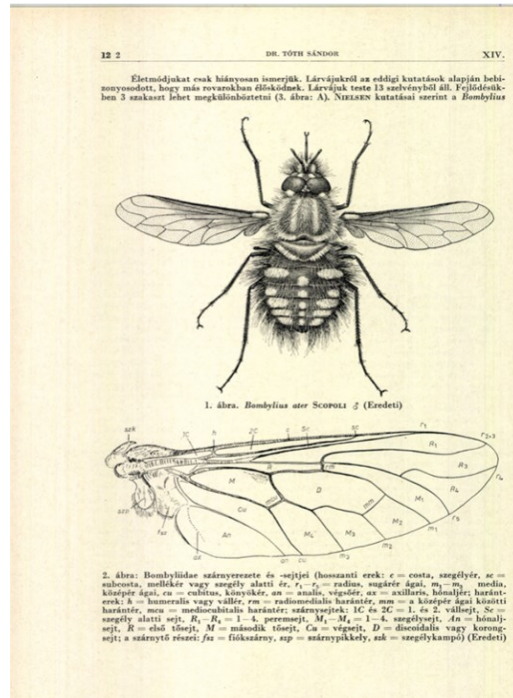
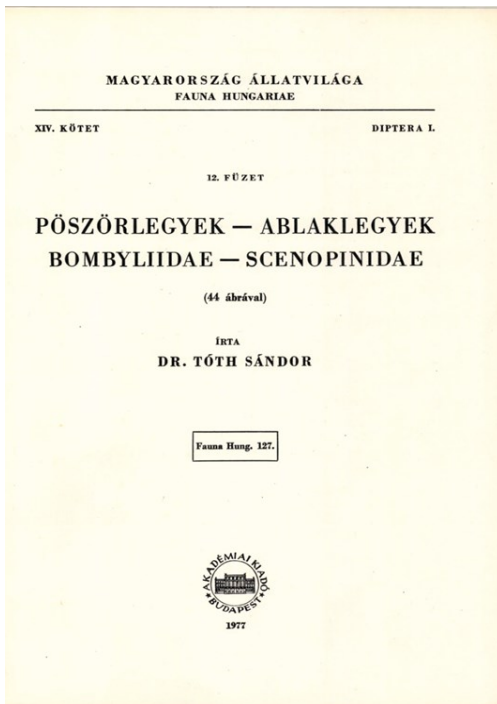
Tóth Sándor Magyarországon kívüli fontosabb kutatási útjainak földrajzi elhelyezkedése
The geographical location of Sándor Tóth's major research trips outside Hungary

mos rovarfajokat gyűjtött, de az 1980-as évektől áttért a kétszárnyú családokra. Leginkább a zengőlegyek (Syrphidae), a fürkészlegyek (Tachinidae), a bögyölők (Tabanidae), a pöszörlegyek (Bombyliidae), a katonalegyek (Stratiomyidae), a fejeslegyek (Conopidae), és a lószúnyogok (Tipulidae) foglalkoztatták. A Bakony hegység mellett az országban mintegy 900–1000 helyen gyűjtött, kutatott. Különösen érdekelte az ún. UTM hálótérképezés, s annak számítógépes adatfeldolgozása. Ebben a munkában szoros kapcsolatot ápolt a debreceni egyetem oktatójával Dévai Györggyel. Intenzíven bekapcsolódott a Mátra Múzeum, a Janus Pannonius Múzeum, a Savaria Múzeum, illetve a nemzeti parkok kutatási programjaiba, amelynek eredményeként számos publikációja jelent meg.

Szerkesztője, költségeinek előteremtője volt *Folia Musei Historico-naturalis Bakonyiensis* múzeumi periodikának. Publikációs munkáinak számát még tovább kell kutatni. Eddig több mint 250 tudományos közleményéről tudok. Az önálló monográfiának számító kötetek száma több mint 20, az ismeretterjesztő cikkeket pedig áttekinteni is nehéz, hiszen azok száma meghaladja 300-at.

Bár magát nem tartotta „nagy külföldi utazónak”, de saját költségén eljutott Csehszlovákiába (1959), a lengyel Tátrába (1976, 1982, 1985, 1987), Grúziába (1975), Tübingiába (1976), Jugoszláviába (1977), Erdélybe (1978), Ausztriába (1978) a Kaukázusba (1979), Bulgáriába (1982), Törökországba (1984), Olaszországba (1990), Tirolba (1992, 1993), és Svájcba is (1993–2000 között). A sok, és olykor kalandos útból számára igen elcsüggesztőek voltak svájci útjai, ahol a múzeum még csak vendégszobát sem biztosított neki, s igen drága költségen szállt meg az amúgy sem olcsó luzerni tartózkodásai során.

Személyes elmondása szerint váratlan, politikailag túlmotivált 1992-es nyugdíjazását nagyon nehezen élte meg, nem csak azért, mert alkotó munkásságának teljében volt, hanem azért

Részletek Tóth Sándor az 1977-ben megjelent Fauna Hungariae kötetéből
Excerpts from Sándor Tóth's Fauna Hungariae, published in 1977

is mert a kor zavaros múltú döntéshozói úgy gondolták, hogy a Kádár-korszak kiszolgálója volt, sőt felhánytorgatták a „Hazafias Népfrontban” végzett biológusi tevékenységét is, ami persze nonszensz, hiszen soha nem politizált. Mindig a faunakutatás, a természetvédelem állt munkásságának központjában. Élete fő alkotásának tekintett zirci múzeumból való távozása utáni időszakban szerinte amolyan „belháború” tört ki a múzeumi munkatársak között, amelynek következtében több meghatározó muzeológus is távozott az intézményből. A megváltozott múzeumi „léghőkört” szomorúan élte meg. Személyes elmondása szerint leginkább az zavarta, hogy a kutatómunkájához rendkívül fontos gyűjteményi szekrényeket csak felügyelet mellett látogathatta. Persze az újonnan „megerősödött” belső muzeológusok mindezt egy ún. múzeumi szabályzattal indokolták, ami számára nemcsak megalázó, de amolyan eltűzött diszkrimináció volt. Elmondása szerint nem volt felhőtlen viszonya a néhai Papp Lászlóval sem, aki korábban az állatár légygyűjteményének „mindenható ura” volt. Sándor nem tudta elfogadni Papp László vele szembeni antikollégiális, lekezelő stílusát, hiszen erre soha nem adott okot. A ki nem érdemelt antipátia miatt inkább a minimálisra csökkentette budapesti útjainak számát, ahova egykoron sok ezer példányt ajándékozott.

Az első, egyik legjelentősebb munkájának az 1977-ben a Fauna Hungariae 127. kötetként megjelent „Pöszörlegyek – Ablaklegyek (Bombyliidae – Scenopinidae)” című könyvét tekintette. Ebben az nemzetközileg is kiemelkedő kiadványban nem csak a faunista, és taxonómus, analízáló és szintetizáló tehetsége, de kiváló rajztudása is megmutatkozott.

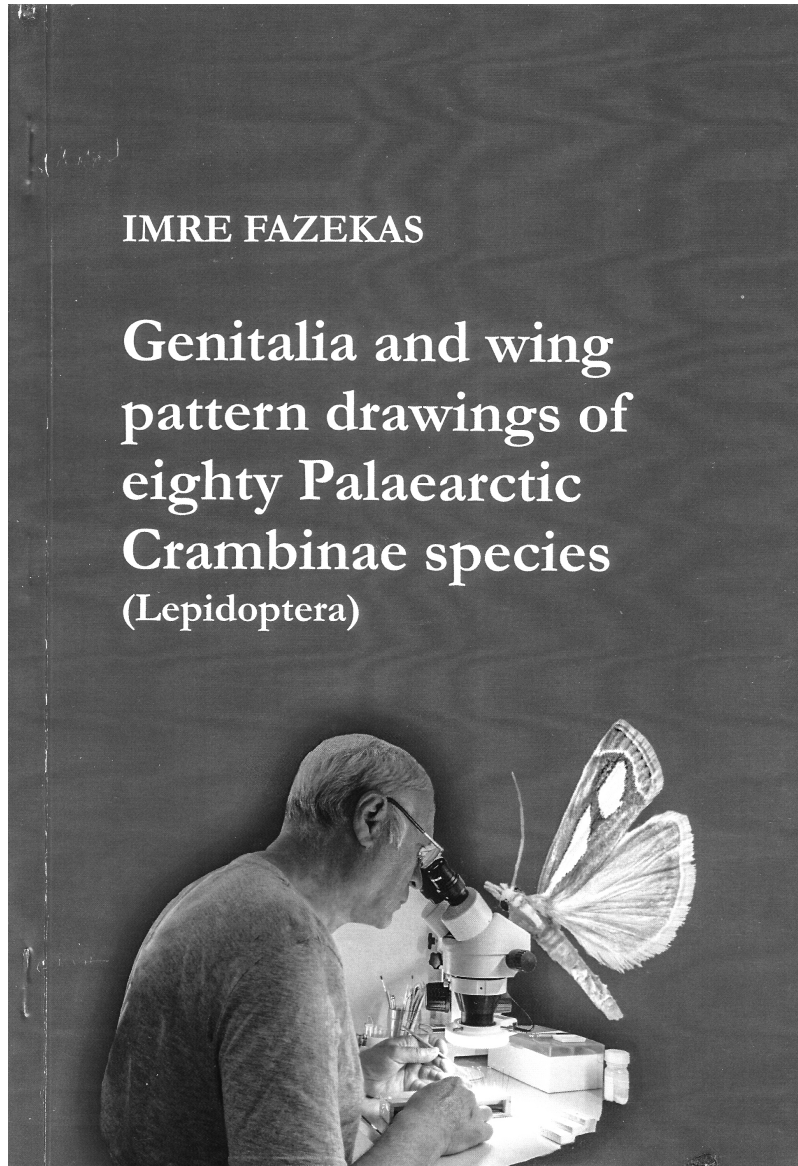
Könyvkiadási nehézségei okán közelebről is volt módom megismerni Tóth Sándor szerzői, és alkotói kvalitásait. Személyesen – és sokszor távsegítségemmel – SKYPE-on keresztül – sikerült megtanulnia a Publisher kiadványszerkesztő program használatát, amely új távlatokat nyitott számra. Végre nem szorult mások segítségére, és szinte önállóan, saját elképzelései szerint tudott nyomdakész kéziratokat összeállítani, képeket és térképeket szerkeszteni. A hozzám, mint kiadóhoz megérkezett kéziratokban többnyire csak technikai korrekciót kellett tennem a

Tóth Sándor néhány könyvének címlapja, amelyeket már idős korában írt

The title page of some of Sándor Tóth's books, written in his old age

nyomtatás megkezdése előtt. Sorrendben a következő könyvek kiadásában működünk szorosan együtt: 1. *Magyarország zengőlégy faunája*, 408 oldal (2011), 2. *Magyarország fűrkészlégy faunája*, 321 oldal (2013), 3. *Képes zengőlégyhatározó*, 128 oldal (2017), 4. *A Magyarországi bögölyök nyomában*, 124 oldal (2023). Az előbbi könyvek nem csak tartalmilag, de összoldalszámban (981) is megmutatták Tóth Sándor szakmai tudását és szorgalmát. Természetesen könyveinek sora nem teljes, de fontos megemlítenem még a Kaposváron megjelent „*Magyarország csípőszunyogfaunája*” című könyvét (2004-ben 327 oldalon), vagy a Magyar Természettudományi Múzeum közreműködésével kiadott „*A Bakony-vidék és Balaton-medence herpetofaunája (Amphibia – Reptilia)*” munkáját 236 oldalon (2015). Utóbbi műve egy biológus tanár, egy zoológus, egy faunista holisztikus tekintése, „mesterműve” a hazai biodiverzitási kutatásokban. Tóth Sándor 2024. május 17-én hunyt el. Egy kiváló embertől, egy nagyszerű kutatótól búcsúzom, emlékét örökre megőrizzük.

In the present paper, there are genitalia drawings of 80 Palearctic Crambinae species drawn by the author and supplemented by many wing-pattern images. In several images, the author indicates the most important distinguishing characters by arrows. Supplement *Microlepidoptera.hu* 12: 27-81. | 2017
DOI: 10.24386/Microlep.2017.27